

I. ÜNİTE: SUNUM-TARTIŞMA-PANEL

1. SUNUM

Bir konunun, bir bildirinin, bir araştırma sonucunun dinleyicilere aktarılmasına sunum denir. Sunumda bir çalışma sonucunu açıklama, anket çalışmalarını ifade etme, bilgileri yenileme ve pekiştirme söz konusudur.

Birkaç kişiye veya bir salondaki kalabalığa yapılan sunumun

amaçları arasında bilgi vermek, bilgileri yenilemek, bir araştırma veya anket çalışmasının sonuçlarını açıklamak, bilimsel bir araştırmaya katkıda bulunmak sayılabilir.

1.1. Sunumdan Önce Yapılacaklar

Sunumdan önce, sunusu gerçekleştirilecek konu belirlenmelidir. Bu, bir şirkette müşteri profili, hedefler, kâr ve zararlarla ilgili bilgilendirme olabilir. Konu, toplumun ilgisini çekecek nitelikte olmalıdır. Sunumu yapacak kişi, konuya hâkim olmalı, farklı kaynaklardan hareketle sunumunu hazırlamalı, gereksiz ayrıntılardan ve tartışmalardan uzak durmalıdır. Slaytlara yazdığı cümlelerin kısa ve anlaşılır olmasına dikkat etmelidir.

Bunun yanında kişi, sunumdan önce sunumu yapacağı yeri görmeli, orada prova yapmalı,

sunum sırasında kullanacağı slayt makinesi, bilgisayar, ses sistemleri, CD gibi araç gereçleri kontrol etmelidir.

1.2. Sunumda Dikkat Edilmesi Gerekenler

Sunumu yapacak kişi, bütün hazırlıklarını yaptıktan, dinleyiciler salona geldikten sonra programa başlar. Öncelikle kendisini kısaca tanıtır. Konu hakkında bilgi verir. Sunumunu gerçekleştirirken dili güzel kullanmaya özen gösterir. Ses tonuna, vurgulara, jest ve mimiklerine dikkat eder. Sadece sözlü olarak değil vücut diliyle de dinleyicilerle iletişim kurmaya çalışır. Bütün bunların yanında sunum yapan kişi, sunumunda ciddi, ağır başlı ve derli toplu bir görünüm sergilemeye özen göstermelidir. Sunum sırasında gösterdiği slaytlarla açıklamaları eş zamanlı götürmelidir.

1.3. Sunumdan Sonra Yapılacaklar

Sunumun başarıyla gerçekleştiren kişi, sunum sonrasında dinleyicilerin konuyla ilgili olarak kendisine soru sormasına

fırsat tanınmalıdır. Dinleyicilerin sorularına açık, net ve doyurucu cevaplar vermeli, cevap verirken dinleyicilerle tartışmaya girmekten kaçınmalıdır.

1.4. Sunumda Kullanılacak Malzemeler

Etkili bir sunum, gücünü, konu kadar sunumda kullanılan teknik malzemelerden alır. Bu açıdan sunum yapılırken teknik araç gereçten mutlaka yararlanılmalıdır. Çünkü yazı tahtası, çok yapraklı pano, CD, disket, bilgisayar, projeksiyon cihazı, slayt makineleri, mikrofon gibi teknik araçlar ve görsellik konunun anlatılmasında ve anlaşılmasında çok etkilidir.

Bu araç ve gereçler;

- Konuşmaya olan ilgiyi artırır.
- Dinleyicilerin, verilen bilgileri daha iyi algılamalarını

sağlar.

- Sunumu yapana, anlatımda zaman kazandırır.
- Sunumdaki monotonluğu kırarak programa renklilik

katar.

- Sunum için slayt hazırlanırken şunlara dikkat edilmelidir.
- Başlık slaytı hazırlanmalıdır.
- Slaytlarda kısa ve öz anlatım tercih edilmelidir.

- Aynı yazı karakteri kullanılmalıdır.
- Gerektiğinde şekil, resim, grafik vs. kullanılmalıdır.

2. TARTIŞMA

Farklı görüşlerde kişilerin bir araya gelerek bir konuyu çözümlmek, kendi görüşlerini açıklamak ve kanıtlamak, karşı tarafın zayıf yanlarını ortaya koymak için yaptıkları konuşmalara tartışma denir. Sözlü anlatım türlerinden olan tartışmanın kendine özgü bir yapısı vardır. Tartışma her konuda yapılabilir. Bir kitap, bir makale, bir film, bir tiyatro oyunu, bir siyasi düşünce veya toplumu yakından ilgilendiren bir sorun tartışma konusu olabilir. Bu açıdan tartışmada konu önceden belirlenir. Bu konunun tartışmaya ve konuşmaya değer niteliklerinin olması gerekir. Çünkü tartışmada amaç, gerçeğe ulaşmaya çalışmak ve gerçekleri ortaya çıkarmaktır.

2.1. Tartışmanın Aşamaları

Tartışmada önce konu belirlenir. Konunun tartışılacağı mekân düzenlenir, araç gereçler belirlenir. Tartışma sonunda konuyla ilgili genel bir değerlendirme yapılarak tartışma özetlenir. Tartışılan konu, hem olumlu hem olumsuz taraflarıyla ele alınır. Ancak tartışmada duygusallığın yeri yoktur. Çünkü konu, duygulara göre değil, bilgi, belge ve kanıtlara dayanılarak yapılır. Tartışmada konuşmacılar sabırla dinlenmeli, görüşler hoşgörülle karşılanmalıdır.

2.2. Tartışmada Başkanın Görevleri

Tartışmada bir başkan ve konuşmacılar vardır. Başkan konu hakkında özet bilgiler verir, konuyu dinleyicilere tanıtır. Konunun özelliklerini verirken tartışmanın ilkelerini ve sınırlarını da hatırlatır. Sorularla tartışmacıları yönlendirir. Başkan, konuşmacılara konuşabilecekleri rahat bir ortam hazırlamakla, konuşmacıların konu dışına çıkmasını engellemekle, kısır ve yaralayıcı tartışmaları önlemekle sorumludur. Ayrıca başkan, konuşmacılara karşı tarafsız davranmalı, program sonunda bütün görüşleri toplayarak bir sonuca ulaşmalıdır. Tartışmada ön yargılardan kaçınılmalı, konuşanların sözü kesilmemelidir. Bağılmaktan kaçınılmalı, tartışma kişiselleştirilmemelidir. Konu dışına çıkılmamalı, örnekler düşünceleri destekleyici nitelikte olmalıdır. Tartışmaların belli bir topluluk karşısında yapılanlarına topluma açık tartışma denir. Dinleyiciler karşısında yapılan bu tartışmalarda amaç kamuoyu oluşturmak, karşılıklı fikir alışverişinde bulunmak, dinleyicilerin bilgi ve görgülerine göre konuşulanlardan sonuçlar çıkarmasını sağlamaktır. Belli bir topluluk karşısında yapılan tartışmalar kendine özgü niteliklerine göre isimlendirilir. Bunlar münazara, açık oturum, panel, sempozyum (bilgi şöleni) ve forumdur.

3. PANEL

Toplumsal bir konunun bir karara varılmaktan çok çeşitli yönlerden aydınlatılması için dinleyiciler önünde uzmanlar tarafından bir sohbet havası içinde tartışılmasıdır. Bir konunun dinleyiciler önünde sohbet havası içinde birkaç kişi tarafından tartışıldığı konuşmalara panel denir. Bir başkan ve konuşmacılardan oluşan panelde başkan ve konuşmacılar bir masa etrafında toplanır. Başkan, konuşmacıların hangi sırayla ne kadar süre konuşacağını belirler. Panelde amaç; sonuca varmak değil, konuyla ilgili farklı düşünceleri ve eğilimleri ortaya çıkarmaktır. Bunun için konuşmacılar, konunun farklı yönlerini, değişik boyutlarını ortaya koyar. Panel sonunda başkan, konuşmaları kendi düşüncelerini de katarak özetler.

Panelde açık oturumda olduğu gibi, konu bir sonuca bağlanmaz. Konunun kanıtlanma amacı güdülmez. Açık oturumdan farklı olarak konuşmaların bitiminde konuşmacılar birbirine soru sorabilecekleri gibi, dinleyiciler de konuşmacılara soru sorabilir.

Panelin özellikleri şunlardır:

- Bir başkan gözetiminde yapılır.
- Konuşmacı sayısı üç ile altı arasında değişebilir.
- Panelin sonunda dinleyiciler konuşmacılara soru sorabilir.
- Tartışmaya dinleyiciler de katılırsa “panel”, “forum”a

dönüşür.

4. DİĞER TARTIŞMA TÜRLERİ

4.1. AÇIK OTURUM

Geniş halk kitlelerini ilgilendiren bir konunun, uzmanlarınca bir başkan yönetiminde dinleyici grubu önünde tartışıldığı konuşmalara açık oturum denir. Açık oturum, büyük bir salonda dinleyiciler önünde yapılabileceği gibi stüdyoya davet edilen dinleyiciler önünde veya dinleyici grubu olmadan da radyoda ya da televizyonda yapılabilir. Konuşmacı sayısının üç veya beş kişi

olarak tespit edildiği açık oturumlarda başkan önce konuyu açıklar, sonra konuşmacıları tanıtır ve sırayla söz verir. Başkanın konu hakkında bilgi sahibi olması gerekir. Başkan, sırasıyla ve dönüşümlü olarak konuşmacılara sorular yöneltir, gerektiğinde kısa bir değerlendirme yapar. Tartışma boyunca tarafsız olmak, konuşmacılara verilen süreyi dengeli bir şekilde ayarlamak, tartışma kurallarının dışına çıkılmasını engellemek başkanın görevleri arasındadır. Açık oturumun süresi konuya göre ayarlanmalıdır.

4.2. BİLGİ ŞÖLENİ (SEMPOZYUM)

Bir konunun çeşitli yönleri üzerinde, aynı oturumda, konunun uzmanı değişik kimseler tarafından (çoğunlukla akademik konularda) yapılan seri konuşmalara bilgi şöleni (sempozyum) denir. Bilgi şöleni, diğer konuşma türlerine göre daha ilmi ve ciddi

bir sohbet havası içinde geçer. Konuşmacılar, konuyu kendi ilgi alanları açısından ele alırlar. Mesela, Yunus Emre konulu bir bilgi şöleninde konuşmacılardan biri onun yaşadığı dönemdeki siyasi gelişmeleri ele alırken; bir başkası Yunus Emre'nin şiirlerindeki insan sevgisinden bahsedebilir. Bilgi şöleninde amaç, konuyu tartışmak değil, uzmanları tarafından olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirilerek konuya bir çözüm üretmektir. Konuşmaların sonunda oturum başkanı, konuyu özetler ve çıkan sonucu dinleyicilere aktarır. Bilgi şölenini, oturum başkanı yönetir. Konuşmacı üyelerin sayısı üç ile altı arasında değişebilir. Üyelerin konuşma süreleri genellikle beş dakikadan az, yirmi dakikadan çok olmaz. Bilgi şöleni, konunun önemine ve uzunluğuna göre oturumlar halinde, ayrı salonlarda birkaç gün boyunca da sürebilir. Bu nitelikteki konuşmalar genellikle akademik konularda olur.

4.3. FORUM

Bir başkanın yönetiminde, toplumu ilgilendiren bir konuda, farklı gruplardan oluşan dinleyicilerin söz sırası alarak konuşma kuralları içerisinde yaptıkları tartışmalara forum denir. Forum, panelin

devamında yapılacaksa başkan, panelin süresini bir saat; forumun süresini de yarım saat olarak sınırlandırabilir. Bu durumda, panelden sonra forum yapılacağı konuşmalara başlanmadan duyurulmalıdır. Forum, toplu tartışmaların başlı başına bir çeşidi sayılmamakla birlikte, dinleyicilerin konu üzerinde daha aktif ve farklı bakış açılarıyla düşünmelerini sağlar. Foruma davet edilen uzmanların görüşlerine de müracaat edilerek ortaya çıkabilecek yanlış anlayışların önüne geçilir. Esasen forumda amaç belli kararlara varmak değil, konuyu değişik anlayışlarla, farklı boyutlarıyla ortaya koymaktır. Forumda söz alan dinleyiciler, konuyla ilgisi olmayan özel sorunlarına değinmemelidir. Sorular kısa, açık ve net olmalı, tartışma saygı kuralları içerisinde, kınılıktan uzak, samimi bir hava içerisinde yapılmalı, tartışmadan beklenen amaca yardımcı olunmalıdır.

4.4. MÜNAZARA

Birer cümle halinde ifade edilen bir tezle antitezin, iki grup arasında bir hakem heyeti (jüri) huzurunda tartışıldığı konuşmalara münazara denir. Tartışmalarda yarışma kaygısı olmadığı halde, münazaralar birer fikir ve söz yarışmasıdır. Tartışmalar için geçerli olan kurallar, münazaralar için de geçerlidir. Bir başkan yönetiminde, jüri önünde yapılan münazarada gruptaki konuşmacı sayısı bir ile dört arasında değişebilir. Her grup kendi grup sözcüsünü (veya başkanını) önceden belirler. Münazaranın uygulanış şekilleri arasında küçük farklılıklar olmakla birlikte grup sözcüleri sırasıyla gruptaki arkadaşları tanıtır ve konuyu hangi yönlerden ele alacaklarını belirtirler. Daha sonra grup üyeleri konuşmalarını yapar. Son olarak sözcüler savunmalarını yaparak münazarayı bitirirler. Jüri, konuşmacıların hazırlıklarını, savunmalarını ve konuşmadaki başarılarını göz önünde bulundurarak bir değerlendirme yapar ve galip tarafı belirler. Münazaralar genellikle sınıf ortamında yapılan tartışmalardır.

II. ÜNİTE: ANLATIM VE ÖZLLİKLERİ

1. ANLATIMA HAZIRLIK

Kişinin iletmek istediklerini belli bir dilin kuralları içinde sözlü ya da yazılı olarak dışa vurmasına anlatım denir. Anlatımda zihinde tasarlananların dile dönüştürülmesi söz konusudur. Anlatım iki şekilde gerçekleşir: Sözlü anlatım ve yazılı anlatım. Sözlü anlatım, duygu ve düşüncelerin sözle yani konuşma yoluyla anlatılmasıdır. Sözlü anlatımda konuşan ve dinleyen veya dinleyenler vardır. Yazılı anlatım, duygu ve düşüncelerin, olay veya durumların belli bir planla anlatılmasıdır. Sözlü anlatım anlıktır, geçicidir. Yazılı anlatım metne dayalı olduğundan kalıcıdır. Bu anlatımda yazan ve yazılanları okuyanlar vardır. Yazılı anlatımda başarılı olmak için her şeyden önce sözcüklerin doğru ve yerinde kullanılması gerekir. Kapalı anlatımdan uzak durulmalı, sade bir anlatım kullanılmalıdır. Ayrıca yazılı anlatımda konu, bir plan dâhilinde anlatılmalı, yazı hem doyurucu hem inandırıcı olmalıdır. Duygu veya düşünceler ister sözlü ister yazılı olarak ortaya konsun bir hazırlık gerektirir. Bu hazırlık süreci, birbirine bağlı farklı aşamaları içerir. Bunlar konuyu seçmek, amaç belirlemek, bilgi toplamak, sentez yapmak, anlatım yöntemini belirlemek, bütünlük oluşturmak, dipnot koymak ve kaynakça hazırlamaktır.

1.1. Konuyu Seçme

Konu, yazının temelini oluşturur. Çünkü yazar, duygu ve düşüncelerini bir durum, olay, olgu veya sorundan yola çıkarak işler. Bu açıdan yazara, düşüncelerini iletme olanağı veren temel öge, konudur. Konu geniştir, her konuda yazı kaleme alınabilir. Konu işlenirken yazarın, konu hakkında bilgi sahibi olması önemlidir. Bunun yanında yazar, konusunu seçerken okurun ilgisini de dikkate almalıdır. Hakkında yeterli bilgi sahibi olunmayan konularda yazmak, yazının etkisini azaltabilir.

1.2. Amaç Belirleme

Amaç, yazarın yazısını yazma nedenidir. Yazarın konudan hareketle okura iletmek istediği temel düşünce, yazının amacıdır. İleti, yazının belkemiğidir. Yazı, onu açıklayan, tamamlayan ve ona hizmet eden düşüncelerle desteklenerek geliştirilir. Yazarın neyi, nasıl ve niçin anlatacağını belirlemesi, ona düşüncelerini daha planlı olarak verme kolaylığı sağlayacaktır. Bu, yazıdaki dağınıklığın önüne geçecek, yazarın okura daha yararlı olmasını sağlayacaktır.

1.3. Bilgi Toplama

Konuyu ve amacını belirleyen yazar, kendisi için gerekli olan bilgileri kendi düşünce birikiminden ve deneyimlerinden elde edecektir. Ancak bunlar her zaman yeterli olmaz. Düşünsel bir metin geliştirilirken yazar, kendi dışındaki bilgi kaynaklarına da ulaşmalıdır. Şimdi yazarın, araştırma yoluyla ulaşacağı bilgi kaynakları üzerinde duralım. Bu kaynaklar gözlem, kaynak araştırması, okuma, özet çıkarma, not alma ve alıntı yapmadır. Bir yazı ya da eseri yazmaya başlamadan önce konuyla ilgili gerekli bilgi, deney, inceleme ve araştırma yapmaya gözlem denir. Yazarın kaleme alacağı konu ile ilgili farklı kaynaklardan yararlanmasına kaynak araştırması denir. Kaynak araştırması konuyu kapsamlı bir şekilde öğrenmek için gereklidir. Yazar, işleyeceği konuyla ilgili bilgileri gazete, dergi, ansiklopedi gibi kaynaklardan okuma yoluyla elde eder. Okuma en önemli bilgi kazanma ve bilgileri genişletme yoludur. Yazılı bir metni, özünü bozmadan, kısa cümlelerle, ana çizgileriyle yeniden yazmaya özet çıkarma denir. Özette metnin iyi okunması, konu ve iletinin saptanması gerekir. Özetle ayrıntılara yer verilmez. Bir metinde, bir konuşmada iletilenleri maddeler hâlinde, ana çizgileriyle belirlemeye not alma denir. Not alma yazı veya konuşmayı iyi anlamayı gerektirir. Bir metin oluşturulurken başka bir yazarın yazısından ya da kitabından alınmış parçaya alıntı denir. Alıntıda amaç, yazarın kendi düşüncelerini alanında uzman başka kişilerin düşüncelerinden hareketle daha belirgin hâle getirmek ve kanıtlamaktır. Alıntılar tırnak içinde aktarılır.

1.4. Sentez Yapma

Parçaları bir araya getirip bir bütün olarak birleştirmeye sentez denir. Sentez yazılı bir metinde elde edilen bilgilerin bir elemenden geçirilmesiyle gerçekleştirilir. Bu sayede mevcut bilgilerden yeni sonuçlara ulaşılabilir.

1.5. Anlatım Yöntemi Belirleme

Bir duygu, düşünce veya konuyu söz veya yazıyla bildirmeye anlatım denir. Duygu ve düşünceler farklı anlatım yöntemleriyle dile getirilebilir. Bunun için yazarın, anlatacağı konuya göre bir yöntem belirlemesi gerekir. Çünkü bilimsel bir konu ile bir olay aynı şekilde anlatılmaz. Yazar bazen açıklama yöntemine, bazen kanıtlama yöntemine, bazen öyküleme yöntemine, bazen betimleme yöntemine başvurur. Yer yer konu ve amaca uygun olarak örneklendirmelere, karşılaştırmalara, tanımlamalara, sayısal verilere başvurur. Böylece düşüncelerini kanıtlarken, betimleme yaparken veya bir olaydan söz ederken farklı anlatım yöntemleri kullanmış olur. Bu, hem anlatımı düzenler hem anlatılanların etkileyici olmasını sağlar.

1.6. Bütünlük Oluşturma

Bir metinde anlatılan konu kadar anlatılanların iyi bir planla ortaya konması da önemlidir. Yazı veya konuşmadaki bütünlük, konunun anlaşılabilirliğini ve akılda kalmasını kolaylaştıracaktır.

1.7. Dipnot Koyma

Yazarın metinde geçen kimi bilgilerle ilgili sayfa altına veya çalışmanın sonuna konulan açıklama veya kaynak bilgisine dipnot denir. Dipnot sayesinde alıntıların aktarıldığı kaynak belirtilir. Dipnotlar, o konuda yazmak isteyenlere başvuru kolaylığı sağlar.

1.8. Kaynakça Hazırlama

Yazı ya da eserin hazırlanma sürecinde yararlanılan kaynakların verildiği listeye kaynakça (bibliyografya) denir. Bu listede yararlanılan kaynakların yayınevi, yazarı, adı, yayımlandığı tarih gibi bilgilere yer verilir:

SAFA, Peyami (2000), Fatih-Harbiye: Ötüken.

2. ANLATIMDA TEMA VE KONU

2.1. Konu

Bir metinde üzerinde söz söylenen, yazı yazılan duygu, düşünce, olay veya durumlara konu denir. Konu bir yazının temelini oluşturur. Bu açıdan her şey yazının konusu olabilir. Çünkü

hangi duygu, düşünce, olay veya olguyu anlatırsa anlatsın her yazının bir konusu vardır. Yazar, konudan hareketle okura vermek istediği mesajı ele alır. Dolayısıyla konu, yazarın esas anlatmak istediği düşünceyi (ana düşünce) vermek için yararlandığı bir araçtır.

2.1.1. Konu Türleri

Yukarıda konunun çok geniş olduğunu, her şeyin konunun sınırlan içinde değerlendirilebileceğini söylemiştik. Tam bir sınıflandırma olmasa da konuları somut ve soyut konular, bireysel ve toplumsal konular, ulusal ve evrensel konular, bilim, sanat ve kültürle ilgili konular diye sınıflayabiliriz. Dış dünyayı görme, işitme, koklama gibi duyularımız aracılığı ile algılarız. İşte bu duyularımızla algılayabildiğimiz konular somut, algılayamadığımız konularsa soyuttur. "Çevre kirliliği, okuma oranları, ülkemizde çiftçilik" gibi konular somut;

"sevgi, özlem, gurbet" gibi konular soyuttur. Yazarın işlediği konu, bir kişiyi ilgilendirebildiği gibi toplumu veya toplumun çoğunluğunu ilgilendirebilir. "Matematiğin zayıf olması, yükseklik korkusu" bireysel bir durumdur. Ancak "plansız şehirleşme, eğitim sorunları" vb. konular toplumu ilgilendirir. Bunun yanında bir ulusu veya bütün insanlığı ilgilendiren konular da bir yazıda ele alınabilir. "Türk dilinin gelişimi" Türk ulusunu ilgilendiren bir konudur. Ancak "çevre kirliliği" insanlığın ortak sorunudur. Dolayısıyla birincisi ulusal, ikincisi evrensel bir konudur.

2.1.2. Konuyu Sınırlandırma

Bir metin oluşturmak için önce konuyu belirlemek gerekir. Konu belirlendikten sonra ana çizgileriyle sınırlandırılmalıdır. Konunun sınırlandırılması o konuyu dağınıklıktan, belirsizlikten kurtarır. Yazının başarısını artırır, söylenen sözlerin, ortaya konan düşüncelerin daha derli toplu verilmesine olanak sağlar. Böylece konu dışına çıkmalar, konuyu gereksiz yere uzatmalar da ortadan kalkmış olur. Yazar, konuyu içerdiği düşünceye göre sınırlandırabilir. Okur kitlesinin özelliklerine göre sınırlandırabilir. Yine yazının türüne, yazıda kullanacağı anlatım yoluna göre

de sınırlandırabilir. Örneğin bir yazının konusunun "roman" olduğunu düşünelim. Bu çok geniş bir konudur. Yazar bu konuyu "Türk romanı", "Türk romanında Batılılaşma", "Türk romanında etkilenilen akımlar," "Halit Ziya'nın Türk romanındaki yeri" şeklinde sınırlandırabilir. Konu, işlenen düşünce bakımından olduğu kadar bakış açısı, işlenen duygular, zaman hatta kişiler bakımından da sınırlandırılabilir.

2.1.3. Konu Seçilirken Dikkat Edilmesi Gerekenler

Yazarın üzerine söz söylediği varlık veya kavramlar konuyu oluşturur. Konuyu seçerken bazı özelliklere dikkat edilmesi gerekir. Bunun için önce hakkında bilgi sahibi olunan bir konu seçilmelidir ve bu konuyla ilgili malzemeler toplanmalıdır. Konu, yazının kapsamına göre sınırlandırılmalıdır. Bunun yanında konuya uygun bir anlatım belirlenmelidir. Son olarak da konudan hareketle verilmek istenen ana düşünce ortaya konmalıdır.

2.1.4. Konunun Bakış Açısını Belirleme

Bir konuyu anlatmak kadar o konunun bakış açısını belirlemek de önemlidir. Çünkü bakış açısı sınırlandırılan yazılar, okur üzerinde istenen etkiyi uyandırır. Yoksa bakış açısındaki belirsizlik, yazıyı başarısız hâle getirebilir. Konu, farklı bakış açılarıyla ele alınabilir. Bunlar somut bakış açısı, soyut bakış açısı ve öznel bakış açısı olmak üzere temelde üçe ayrılır. Somut bakış açısında konu, beş duyardan hareketle işlenir. Bu bakış açısında işlenenleri somutlaştırma söz konusudur. Böylece yazar, anlatılanların daha kolay anlaşılmasını sağlayacaktır. Soyut bakış açısında konu, zihinsel yönden ele alınır. Bu bakış açısında yazar, mantıksal yollara başvurur, akıl ve mantığa dayalı açıklamalar yapar. Öznel bakış açısında kişisel değerlendirmeler ağır basar. Yazarın olay ve olgulara bakışında kişisel düşünceleri, kendi beğenileri hâkimdir. Bilimsel yazılar, ansiklopediler, ders kitapları somut; öykü, roman, deneme gibi yazı türleri soyut ve

öznel bakış açısıyla yazılabilir.

2.2. Tema

Konuyu oluşturan öğelerden yararlanılarak okura aktarılmaya çalışılan temel duygu veya anlamlara tema denir. Bir sanat eserine, bir metne hâkim olan, o eserde işlenen görüşe de tema denir. Tema ile konu birbiriyle karıştırılmaktadır. Tema, bir yazıda işlenen görüş veya düşüncedir. Konu ise bir yazıda temanın sınırlandırılması, daha somut hâle getirilmesidir. Öyleyse bir metin veya yazıda tema genel, konu ise temaya göre daha özeldir. Tema soyut bir düşünce, konu ise bu soyut düşüncenin daraltılarak somut hâle getirilmesidir. Örneğin "sevgi, ölüm, ayrılık..." birer temadır. Bu somut kavram ya da düşünceler metinde somutlaştırıldığında konuyu oluşturur, konu hâline gelir. Örneğin "Sevginin toplum yaşamındaki yeri, ölüm duygusunun Türk şiirindeki yansımaları" birer konudur.

2.2.1. Başlık

Bir yazının adına başlık denir. Bir yazıya başlık konabildiği gibi, bir paragrafa da konabilir. Bir yazının başlığı gelişigüzel konmaz. Başlık, yazıyla ilgili olmalıdır. Başlık, parçada anlatılanları kapsayıcı nitelik taşımamalıdır. Başlık, konunun dışına çıkmamalı, konuyu tam olarak içine almalıdır. Konunun özeti niteliğindeki başlık, iki ya da üç sözcükten oluşmalıdır. Başlık konudan hareketle bulunduğundan öncelikle paragrafın konusunun yani paragrafta anlatılanların belirlenmesi gerekir.

2.2.2. Ana Düşünce

Metinden hareketle okura verilmek istenen temel düşünceye ana düşünce denir. Ana düşünce, yazıda açıklanacak olan temel yargıdır. O metnin yazılış amacıdır. Konu genel, ana düşünce ise özeldir. Yazar bir konudan söz eder ama onun bu konudan söz etmesinin temelinde o konuyla ilgili bir ana düşünceye ulaşmak, okura bu düşünceyi ulaştırmak amacı vardır. Çünkü yazar, konudan hareketle ana düşünceye ulaşır. Ana düşünce, konudan hareketle vurgulanmak istenen düşünce olduğundan bu düşünceyi bulmak için Bu parçada asıl anlatılmak istenen nedir?" sorusunu sormalıyız. Bu soru, parçadaki ana düşüncenin bulunmasını kolaylaştıracaktır.

3. ANLATIMDA SINIRLANDIRMA

İyi bir iletişim, gönderici ile alıcı arasındaki ilişkiye bağlıdır. Bu iletişimde iletinin, kanalın, dönütün, bağlamın payı vardır. Bunun yanında iletişimde başarı, iletinin yani konunun seçilmesi, sınırlandırılması ve somutlaştırmasına bağlıdır. Yazar, önce konuyu yani neyi anlatacağını belirlemelidir. Bu, kişisel, toplumsal, bilimsel, evrensel bir konu olabilir. Konuyu seçtikten sonra sınırlandırmalıdır. Yazarın konuyu sınırlandırması, konunun iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Çünkü kapsamı belirlenmemiş bir yazı okuru sıkar, onun dikkatini dağıtır. Aynı zamanda iletiyi etkisiz hâle getirebilir. Bu açıdan yazar, konuyu işlerken amacım belirlemeli, bu amaç doğrultusunda konuyu sınırlandırmalıdır. Başlık ve anlatım türü de konuyu sınırlandırma yöntemlerindedir. Çünkü başlık, yazının konusunu sınırlandırır, ana düşüncesini çağırıştırır. Konumuz "tiyatro" olsun. Bu, çok geniş bir kavramdır. Bu kavramı genelden özele doğru sınırlandırabiliriz: "Türk tiyatrosu, Millî Edebiyat Döneminde Türk tiyatrosu, Faruk Nafiz Çamlıbel'in tiyatro eserleri vb." Temanın soyut olduğunu söylemiştik. Soyut temalar; kişi, yer, zaman, durum bildiren dil birlikleriyle sınırlandırıldığında somut hâle gelir. Bunun dışında başlık, anlatıcının tavrı ve amacı da temayı somutlaştıran unsurlardır. Demek ki konunun somutlaştırmasında yazı türlerinin önemli bir yeri vardır. Çünkü şiir, deneme, hikâye gibi yazı türleri aracılığı ile konu somutlaştırılabilir. Bir yazar roman, hikâye veya tiyatro ile, bir şair şiirle konuyu somutlaştırabilir.

4. ANLATIMIN VE ANLATICININ AMACI

Başarılı bir anlatımda yazarın, yazının amacının belirlenmesi önemlidir. Yazının yazılış amacı ana düşünceyi oluşturur. İster makale, ister deneme, ister şiir olsun her yazı bir ileti aktarır okura. Yazar amacını belirledikten sonra bu amaca göre bir üslup yani anlatım seçmelidir. Sanatçının işleyiş ve anlatış tarzına üslup denir. Üslup sanatçının dili kullanışı, sözcükleri seçimi, cümleler kullanma şekli kısacası anlatımdır. Sanatçı, "aşk" konusunu işleyecekse ona göre, "trafik" sorununu işleyecekse ona göre, felsefi bir düşünceyi işleyecekse ona göre bir anlatım tarzı belirler. Üslubu belirledikten sonra söyleyeceklerini saptamalı, konuyla ilgili gerekli araştırmaları İnternet, ansiklopedi, kitap gibi değişik kaynaklardan yapmalı, yerine göre gözlemlerden yararlanmalıdır. Yazıya başlamadan önce yazının giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinin nasıl olacağını, yani yazının iskeletini oluşturmalıdır. Giriş bölümünde konuyu açıklamalı, gelişme bölümünde konuya açıklık getirmeli, yardımcı düşünceleri konuyu ve ana düşünceyi verecek şekilde ortaya koymalıdır. Sonuç bölümünde ise yazıda ele alınan düşünceleri bir sonuca bağlamalıdır. Bütün bu hazırlıklar yapıldıktan sonra yazıya giriş yapılabilir.

5. ANLATIMIN VE ANLATICININ TAVRI

Anlatımda başarı, işlenen konu, üslup kadar anlatıcının tavrı ile de doğru orantılıdır. Bir olay, bir durum karşısında kişinin takındığı davranışa tavır denir. Anlatıcı, konuyu işlerken öznel ya da nesnel, somut ya da soyut, doğrudan ya da dolaylı bir anlatım seçebilir. Dolayısıyla anlatımı, anlatıcının seçtiği bu tavır belirler. Şimdi bunlar üzerinde duralım.

5.1. Özne Anlatım

Kişiden kişiye değişen yargıların kullanıldığı anlatıma özne anlatım denir. Özne anlatımda yargılar kanıtlanamaz. Çünkü söyleyenin beğenilerini, duygu ve yorumunu taşır. Özne anlatım daha çok, edebî metinlerde kullanılır. "Bu şirin sahil kasabası yaz aylarında kalabalıklaşır." cümlesinde öznellik vardır. Burada "şirin" sözü kişisel bir ifadedir. Bir başkası bu kasabayı "şirin" bulmayabilir.

5.2. Nesnel Anlatım

Kişiden kişiye değişmeyen yargıların kullanıldığı anlatıma nesnel anlatım denir. Nesnel anlatımda yargıların doğruluğu veya yanlışlığı kanıtlanabilir. Çünkü bu anlatımda söyleyenin beğenileri, duygu ve yorumu yer almaz. Nesnel anlatım bilimsel metinlerde kullanılır. "Bu sahil kasabası yaz aylarında kalabalıklaşır." Cümlesinde ise nesnellik vardır. Cümlede kişisel duygu ve düşünceye yer verilmemiştir.

5.3. Doğrudan Anlatım

Anlatıcının kendi gözlem ve deneyimlerine yer verdiği veya bir kişinin sözünde herhangi bir değişiklik yapmadan yaptığı aktarmaya doğrudan anlatım denir.

Okul müdürü: "Okullar 16 Haziranda tatile girecek." dedi, cümlesi doğrudan anlatıma örnektir. Çünkü yukarıdaki cümle, herhangi bir değişikliğe uğramadan aktarılmıştır.

5.4. Dolaylı Anlatım

Anlatıcının, bir kişinin sözlerini, değişiklik yaparak aktarmasına veya duyduklarını, öğrendiklerini ifade etmesine dolaylı anlatım denir. Bu anlatımda kişi, aktaracağı sözde kendine göre söyleyiş değişikliği yapar. "Müdür, okulların haziranda tatile gireceğini söylemiş." cümlesinde ise dolaylı anlatım vardır. Cümlede bazı değişiklikler yapılmış (okulların, gireceğini) fakat cümlenin anlamında bir değişme olmamıştır.

5.5. Somut Anlatım

Yazarın, okurun beş duyusuna seslenen bir anlatım kullanmasına somut anlatım denir. Somut anlatımla yazar, okurun daha çok görme, işitme, koklama, duyma ve tatma duyularına seslenir. "Çocuklar bahçede top oynuyor." cümlesinde gözlemler aktarılmıştır. Somut anlatımdır.

5.6. Soyut Anlatım

Yazarın, duygu veya düşüncüyü beş duyu ile algılanamayan kavramlardan hareketle anlatmasına ise soyut anlatım denir. "Oyun oynayan çocukların tatlı neşesi ve coşkusu hepimizi sardı." cümlesinde duygular aktarıldığından soyut bir anlatım vardır. Soyut bir sözcüğün anlam genişlemesi yoluyla somut bir anlam kazanmasına somutlama; somut anlamlı bir sözcüğün anlam genişlemesiyle soyut anlam kazanmasına soyutlama denir.

5.7. Kişiyeye Göre Anlatım

Kişiyeye göre anlatımın birinci ve üçüncü kişili anlatım olmak üzere iki çeşidi vardır. Birinci kişili anlatımda, çoğunlukla olayların kendi çevresinde döndüğü ya da kendisine bağlandığı asıl kişi vardır. Bu anlatımda "ben ve biz" sözcükleri kullanılır. Kişi başından geçenleri, gözlem ve izlenimlerini yazar olarak aktarır. "Sabah erkenden kahvaltımı yaptım ve deniz kenarına balık tutmaya indim, cümlesinde birinci kişili anlatım vardır. Üçüncü kişili anlatımda, çoğunlukla "sen, siz, o ve onlar" sözcükleri kullanılır. Bu anlatımda yazar, başkalarından, onların yapıp ettiklerinden bahseder. "Sabah erkenden kalkıp kahvaltısını yaptı, araç ve gereçlerini alarak deniz kenarına balık tutmaya indi." cümlesinde ise üçüncü kişili anlatım vardır.

6. ANLATIMIN ÖZELLİKLERİ

İyi bir anlatım birçok unsurun bir araya gelmesiyle oluşur. İyi bir anlatımda seçilen konunun, konunun sınırlandırılmasının, yazarın amacının, bakış açısının payı kadar anlatımın dil ve biçim özelliklerinin de rolü vardır. Anlatıcı, sözcükleri yerinde kullanmalı, yanlış anlaşılmalara yer vermemelidir. Konuşma dilinde yerel sözcükler kullanıldığından yazılarında yazı (kültür) dilinin sözcüklerini tercih etmelidir. Dili güzelleştirme ve zenginleştirme adına deyim ve atasözlerinden yararlanmalı, argo ve kaba sözlerden kaçınmalıdır. Duygu ve düşüncelerini kısa ve öz bir şekilde vermeli, gereksiz sözcüklerden kaçınmalıdır. Bunun yanında iyi bir anlatımda bulunması gereken açıklık, duruluk, tutarlılık, akıcılık gibi niteliklere önem vermelidir. Şimdi iyi bir anlatımın bu temel niteliklerini kısaca görelim:

6.1. Açıklık

Anlatımın herhangi bir kuşku ya da belirsizliğe yol açmayacak şekilde oluşturulmasıdır. Açıklığın

temelinde söz veya yazıların kolay anlaşılması yatmaktadır. Bir yazının açık olması için sözcükler, söz öbekleri, deyimler anlamına uygun olarak kullanılmalı, noktalama işaretleri yerinde kullanılmalıdır.

6.2. Akıcılık

Anlatımda herhangi bir duraksamaya yol açacak hiçbir unsura yer vermeme, yazıyı rahat okunacak şekilde yazmaktır. Akıcılık, ahenkli bir anlatımla, söylenmesi kolay sözcüklerin kullanılmasıyla gerçekleşir. Yer yer devrik cümlelere yer vermek de akıcılığı sağlamada önemlidir.

6.3. Duruluk (Yalınlık)

Duruluk, anlatımda gereksiz sözcüklere yer vermemedir. Duru anlatımda cümleler gereksiz olarak uzatılmaz, cümlede herhangi bir işlevi olmayan sözcüklere yer verilmez. Duygu, düşünce, olay veya durumlar gerektiği kadar sözcükle, eksiksiz bir şekilde anlatılır. Duru anlatımda yazının doğallığını bozan aşırı süslü ifadeler yer verilmez.

6.4. Tutarlılık

Tutarlılık, duygu ve düşüncelerin aralarında herhangi bir çelişkiye yer vermeyecek şekilde, birbiriyle uyumlu bir şekilde verilmesidir. Bu açıdan iyi bir metinde cümleler birbirini destekler, daha anlaşılır hâle getirir. Tutarlılık, yazarla okur arasındaki iletişimde temel öğelerdendir. Çünkü metnin okur tarafından kabul edilmesi, düşüncelerin tutarlılığıyla doğru orantılıdır.

7. ANLATIMIN OLUŞUMU

Anlatım şiir ve düzyazı olmak üzere ikiye ayrılır. İster şiir ister düzyazı olsun bir metnin oluşumunda o metni oluşturan parçaların dil bilgisi kurallarına, akla ve mantığa uygun olması gerekir. Buna metnin bağlaşıklık ve bağdaşıklık ilkelerine uyumlu olması da diyebiliriz. Bağlaşıklık, metindeki dil öğelerinin dil bilgisi kurallarına uygun olarak yan yana getirilmesidir. Buna dil bağlantısı da diyebiliriz. Bağdaşıklık, dil öğelerinin ifade ettiği durumlar arasındaki anlam bağıntısıdır. Buna tutarlılık da denir. Öyleyse cümle, paragraf ve metinler bağlaşıklık ve bağdaşıklık ilkelerine uyumlu olarak oluşturulmalıdır. Bir metinde bağlaşıklık ve bağdaşıklık ilkelerine uyulması bağdaştırma, bağlam ve hâlin gereği gibi kavramların daha iyi bilinmesine bağlıdır. Bağdaştırma, sözcüklerin yeni bir anlam ifade etmek için yan yana getirilmesidir. Bağdaştırmalar dilde yaygın olarak kullanılan ifadelerle oluşturulursa buna alışılmış bağdaştırma; birbiriyle uyuşmayan kelimelerle yapılırsa buna da alışılmamış bağdaştırma denir. Yaygın olarak kullanılan "sıcak havalar, kara gözler, dilsiz insanlar" gibi günlük dilde kullanılan sözler alışılmış bağdaştırmadır. Günlük dilde kullanılmayan "yitik düşler, hayal demeti, dilsiz taşlar, korkunun sıcak nefesi" gibi sözler alışılmamış bağdaştırmadır. Bağlam, bir cümle veya metinde söz ve söz öbeklerinin bulunduğu yere göre anlam kazanmasıdır. "Çocuğun kara saçları dikkatimi çekti." cümlesinde "kara" sözcüğü "renk" anlamında, "Kara günümüzde yanımızda o vardı sadece." cümlesinde "kara" sözcüğü "kötü, sıkıntılı" anlamı kazanmıştır. İşte bu, bağlamdır. Hâlin gereği, bir cümle veya metinde sözün bağlama uygun bir şekilde kullanılmasıdır. Güzel bir ev alana "Güle güle oturun." demek hâlin gereğidir. İyi bir anlatımda bağlaşıklık ve bağdaşıklık ilkelerine uyulmalıdır. Yoksa metinde anlatım bozuklukları oluşur. Cümlede anlam ilişkilerine dikkat edilmemesi anlamsal, dilbilgisi kurallarına uyulmaması ise yapısal anlatım bozukluklarına neden olur.

7.1. Anlamsal Anlatım Bozuklukları

Anlamsal bozukluklar, bağdaşıklık ilkesine uymamaktan kaynaklanan bozukluklardır. "Kitapları raflara gelişigüzel, özensizce sıralamışlar." cümlesinde de gereksiz sözcük kullanılması, anlatım

bozukluğuna yol açmıştır. "Annemin dokuduğu patiği çok beğendim." Cümlesinde sözcüğün yanlış anlamda kullanılmasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Çünkü "dokuduğu" sözcüğü yanlış anlamda kullanılmıştır. Bu sözcük "halı, kilim" gibi sözcüklerle birlikte kullanılır. Söz konusu "patik" olduğuna göre bu cümlede "örmek" sözcüğünün kullanılması gerekirdi. "Bir haftalık turistik yerlere gezi düzenleyeceklermiş." cümlesinde sözcüğün yanlış yerde kullanılmasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. "Bir haftalık" sözü yanlış yerde kullanıldığından cümlede "turistik yerlerin bir haftalık olduğu" anlamı vardır. Oysa kastedilen anlam, bu değil, "gezinin bir haftalık olduğu"dur. Bu yüzden "Bir haftalık" sözü, "gezi" sözcüğünden önce kullanılmalıdır. "Bu akşam eve kesinlikle geç gelebiliriz." Cümlesinde anlamca çelişen sözcüklerin bir arada kullanılmasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Bu cümlede "kesinlikle" sözcüğü ile "gelebiliriz" yüklemi anlamca çelişmektedir. Çünkü bu sözcüklerden "kesinlikle" sözcüğü kesinlik bildirirken "gelebiliriz" yüklemi ihtimal anlamı taşımaktadır. Dolayısıyla bu iki sözcüğün aynı cümlede kullanılması anlatım bozukluğuna neden olmuştur. "Dikkat et yoksa ayağınız kırılabilir hatta burkulabilir." cümlesinde mantık hatasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Cümlede "hatta" sözcüğü derecelendirme bildiren durumları aktarırken kullanılır. Bu cümleden "kırılmanın" daha ileri durumunun "burkulma" olduğu anlaşılmaktadır. Oysaki "kırılma", "burkulmadan daha önemli, daha tehlikeli bir durumdur. O hâlde bu iki sözün yerini değiştirmek gerekir. Buna göre cümleyi, Dikkat et yoksa ayağın burkulabilir hatta kırılabilir." şeklinde söylemeliyiz. "Defterini kimse görmemiş." cümlesinde anlam belirsizliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Cümlede "Defterini" sözcüğünün aldığı ekler, ona hem II. tekil, hem III. tekil kişiye ait olma anlamı katmaktadır. Yani sözcükte hem "senin defterini" hem "onun defterini" anlamı vardır. Kişi yönünden bu belirsizliği ortadan kaldırmak için cümlenin başına "senin" veya "onun" zamirini getirmek gerekir.

7.2. Yapısal Anlatım Bozuklukları

Yapısal bozukluklar, bağdaşıklık ilkesine uymamaktan

kaynaklanan bozukluklardır. "Ressam, doğaya farklı bir gözle bakıp tablosuna aktarır." cümlesinde nesne eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğu vardır. Bu cümlede "doğaya"

dolaylı tümleci, "bakmak" ve 'aktarmak" fiilleri için ortak düşünölmüş. Bu yüzden cümlede "doğaya ... bakıp, doğaya tablosuna aktarır"

anlamı vardır, "doğaya tablosuna aktarır" bölümünde

"doğaya" dolaylı tümleciyle "aktarır" yüklemi uyuşmamaktadır, "aktarır" fiili nesne istemektedir. O hâlde "tablosuna" sözcüğünden önce "doğayı" veya "onu" nesnesini getirmek gerekir. "Bu insanları küçümseyeceğinize yardım edin." Cümlesinde dolaylı tümleç eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Cümlede "küçümsemek" ve "yardım

etmek" fiilleri vardır. "Bu insanları" nesnesi iki fiil için de ortak kullanılmıştır. Ancak "Bu insanları... yardım edin" denmez, "yardım etmek" fiili dolaylı tümleç istemektedir. Dolayısıyla "yardım edin" yükleminden önce "onlara" dolaylı tümleci getirilmelidir. "Sararan yapraklar, dallardan usulca düşüyorlar." "Koyunlar, gölden su içiyorlar." cümlelerinde de özne-yüklem uyuşmazlığı vardır. Çünkü insan dışındaki varlıkların çoğulları özne olduğunda yüklem tekil olmalıdır. "O gün sınıfta bir ben bir de arkadaşım Ali vardı." Cümlesinde özne-yüklem uyumsuzluğundan doğan anlatım bozukluğu vardır. Cümledeki özne "ben ve arkadaşım Ali" kişileridir. Yüklem ise üçüncü tekil kişiye göre çekimlenmiştir. Bu durumda "arkadaşım Ali vardı" doğru ama "ben vardı" yanlıştır. Yüklem "bir ben bir de arkadaşım Ali" kişilerini kapsayacak biçimde, yani birinci çoğul kişiye göre (vardık) çekimlenmelidir. "Bu tabloları kimse beğenmedi, kıyasıya eleştirdi." cümlesinde özne-yüklem uyumsuzluğu vardır, "kimse" özne, olumsuz cümlelerde kullanılır ki cümledeki ilk yüklemi olumsuzdur. Yani "Kimse ... beğenmedi" ifadesi doğrudur. Ancak özne, ikinci cümledeki yüklemi ile uyumlu değildir, "kimse... eleştiriyor" ifadesinde bozukluk vardır. İkinci cümledeki yüklemi olumlu olduğuna göre öznenin de buna uygun olması gerekir. Bu durumda ikinci cümleye "herkes" öznesini getirmek gerekir. "Sağlık ve ekonomik alanda çalışmalar yapılıyor." cümlesinde tamlama yanlışlığı vardır. Çünkü cümlede "sağlık" sözcüğü isim. "ekonomik" sözcüğü sıfattır, "ekonomik alanda" denebilir ancak "sağlık alanda" denemez. Bunun yerine "sağlık alanında" denebilir. "Bu ilaç, gribin kısa sürede iyileşeceğini sağlıyor." cümlesinde ek yanlışlığından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Cümlede "iyileşeceğini" sözcüğünde "- ecek" sıfat-fiil eki yerine, "-me" isim-fiil eki kullanılmalıdır. Yani sözcük "iyileşmesini" olmalıdır. "Yazılarını sanat dergilerini göndermeyi ne geçmişte ne günümüzde düşünüyorum." cümlesinde yüklem eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır, "günümüzde düşünüyorum" ifadesinde bir bozukluk yoktur ancak "geçmişte düşünüyorum" denmez. Demek ki "geçmişte" sözcüğünden sonra "düşünmedim" yüklemine getirmek gerekir. "Düşünceleri mantıklı ama uygulanabilir değildi." Cümlesinde ek fiil eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Cümlede "düşüncelerin mantıklı olduğu" anlatılmak istenmiştir. Buna göre cümledeki anlatım bozukluğunu gidermek için "mantıklı" sözcüğüne ek eylem getirmek gerekir. "Ne kadar dilekçe yazıldıysa da, her nereye başvurulduysa da bir sonuca ulaşamadı." cümlesinde çat uyuşmazlığından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Cümlede "yazıldıysa, başvurulduysa" fiilleri edilgen çatılıdır,

"ulaşamadı" fiili ise etken çatılıdır. İki edilgen, bir etken fiil olduğuna göre, azı çoğa dönüştürmek gerekir. Yani etken fiil, edilgen yapılmalıdır.

8. ANLATIM TÜRLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

Metinlerde yazının türüne ve amacına göre farklı anlatım türleri kullanılır. Bunlar öyküleyici, betimleyici, emredici, destansı, öğretici, açıklayıcı, tartışmacı, kanıtlayıcı, mizahi... gibi anlatım türleridir. Bir metinde bunlardan bir ya da birkaçı kullanılabilir.

III. ÜNİTE: ANLATIM TÜRLERİ

1. ÖYKÜLEYİCİ ANLATIM – İSİM (AD)

1.1. Öyküleyici Anlatım

Bir konunun, bir olayın bir ya da daha çok kahraman etrafında, belirli bir zaman ve yer içinde anlatıldığı anlatım tekniğidir. Öyküleyici anlatım olay kaynaklı bir anlatım tekniğidir. Öyküleyici anlatımın olabilmesi için bir kişinin başından geçen bir ya da daha çok olayın olması gerekir. Bir kişinin başından geçenler, bir trafik kazası, bir futbol karşılaşması, geçmişte yaşadığı bir takım olaylar öyküleyici anlatımın sınırlarına girmektedir. *"Karanlık bir kış gecesi saat üç sularıydı. Bilmem nereden eve dönüyordum. Herkes derin bir uykundaydı. O duruma gelmişim ki kendisini dinleye dinleye kapılan insanlar gibi "Ah, bir polise rastlasam!" diyordum. Birden bire iki gölge gördüm. Biri hızlı hızlı sert adımlarla doğuya doğru giden ufak tefek bir adamdı. Diğeri sekiz on yaşlarında bir kız çocuğu."* Öyküleyici anlatımda her şey hareket hâindedir. Varlıklar hayatın akışı içinde devamlı bir hareketlilik ve değişme içinde ele alınır. Yukarıdaki parçada bu görülmektedir.

Öyküleyici Anlatımın Özellikleri:

- Olay, kişi, mekân ve zaman ortak öğeleridir.
- Olaylar birinci şahsın ağzından anlatılabilir. (Anlatıcı olaykahramanlarından biridir)
- Sanat metinleri öyküleyici anlatımla yazılır.
- Olaylar ilahi bakış açısıyla anlatılabilir.
- Olaylar 3.şahsın ağzından anlatılabilir.(Olan biten bir kamera sessizliğiyle izlenip anlatılır)
- Kişi, mekân ve zaman olay ve olay örgüsünü oluşturmak için kullanılan öğelerdir.

- Öyküleyici anlatım hikâye, roman, anı, söyleşi, görüşme(mülakat) gibi metin türlerinde kullanılır.
- Öyküleyici anlatımda bir olayın olması şarttır.
- Yaşanmış olaylarda olay zincir, kurgulanmış olaylarda olay zinciri vardır.
- 3.Şahıs anlatımda anlatıcı her şeyi bilir.
- Öyküleyici anlatım sanat metinlerinde ve öğretici metinlerde kullanılır.
- Sanat metinlerinde anlatıcı kurmaca kişi öyküleyici metinlerde ise gerçek bir kişidir.
- Kelimeler daha çok mecaz ve yan anlamda kullanılır.

1.2. İsim (Ad)

Varlıkları, kavramları karşılayan sözcüklerdir. İsimlerle, karşıladıkları kavram ve nesnelere arasında çok sıkı bir ilgi vardır. Bunlar daima birbirlerini çağırıştırır. Örneğin "kitap" sözü aklımızda hemen varlık olarak "kitap" nesnesini canlandırır. Ya da bir kitabı gördüğümüzde zihnimize hemen onu karşılayan isim gelir. Kavramlar için ise bu kadar belirgin bir ilişkinin varlığını söyleyemeyiz. Örneğin "dert" dediğinde aklımızda bir nesne canlanmaz; ancak bunun insanı sıkıntıya sokan bir durum olduğu zihnimizde belirir.

1.2.1. Cins (Tür) İsmi

Aynı türden varlıkları karşılayan isimlerdir. Bu varlıkların benzerleri etrafta çoktur: “Ağaç, çiçek, kitap, ev, okul, insan, ders...”

1.2.2. Özel İsim

Tek olan, tam bir benzeri bulunmayan varlıkları karşılayan isimlerdir. *Balıkesir, Çukurova, Alpler gibi yer adları, Yunus, Serpil, Recep gibi kişi adları, Türkiye, Portekiz, Hollanda gibi ülke adları, Günün Ötesi, Kiralık Konak, Türk Edebiyatı, Hürriyet gibi kitap, dergi, gazete adları, Bilkent Üniversitesi, Yeşilay, Türkiye Büyük Millet Meclisi gibi kurum adları,*

Almanca, Türkçe, Rusça gibi dil adları, İslâmiyet, Ortodoks, Yahudilik gibi din adları, Boncuk, Tekir, Yumak gibi hayvanlara verilen adlar özel isimdir.

1.2.3. Tekil İsim

Sayıca tek bir varlığı karşılayan isimlere tekil isim denir. Bunlar “*kitap, çocuk, şiir, bilgisayar...*” gibi bir varlığı karşılayan isimlerdir.

1.2.4. oğul İsim

Sayıca birden çok varlığı karşılayan isimlerdir. oğul isimler, "-ler, -lar" eki getirilerek yapılır. "*Kitaplar, ocuklar, şiirler, bilgisayarlar...*" isimleri çoğul isimlerdir.

1.2.5. Topluluk İsmi

Yapıca tekil olduğu hâlde, yani çoğul eki almadığı halde birden çok varlığı karşılayan isimlere topluluk ismi denir. "*Toplum, halk, millet, ordu, bölük, sr...*" sözcükleri birer topluluk adıdır. Topluluk isimleri de çoğul eki alabilir. Bu durumda grupların oğulu bildirilmiş olur. Örneğin, "*Ordular ilk hedefiniz Akdeniz!*" cümlesinde "ordu" topluluk ismi çoğul eki almıştır. Burada ordunun birden fazla olduğu anlatılmak istenmiştir.

1.2.6. Somut (Madde) İsim

Duyu organlarımız ile algılanan isimlere somut isim denir. "*Kitap, masa, insan, ışık...*" beş duyumuzdan biri ile algılanan somut isimlerdir.

1.2.7. Soyut (Mana) İsim

Duyu organlarımız ile algılanamayan, ama varlığına inandığımız isimlerdir. "Neşe, özlem, sevgi, korku..." duyu organlarımız ile algılanamayan soyut isimlerdir.

2. BETİMLEYİCİ ANLATIM – SIFAT (ÖN AD)

2.1. Betimleyici Anlatım

Yazarın dış dünya ile ilgili gözlemlerini okuyucunun gözünde canlanacak şekilde anlatması ile oluşan anlatım tekniğine betimleyici anlatım denir. Görselliğin daha ağır bastığı bu anlatıma tasvir de denmektedir. Betimlemede bir doğa parçası, bir bahçe, bir ev, bir dağ, hatta iç ve dış özellikleri ile bir insan ayırt edici yönleri ile anlatılabilir. Varlıkların değişik yönleri anlatıldığından betimlemelerde sıfatlar çokça kullanılır. "Güneş dağların arkasından çekilirken, son aydınlığını denize bırakıyor. Hava rüzgârsız. Deniz ince ince dalgalanıyor. Mavi sular biraz uzakta pembe oluyor, kırmızılaşıyor. Renkler yumuşak hatlarla birbirinden ayrılıyor. Karanlık bastırmadan önce renklerin denizdeki valsini bu, büyüsü..." Betimlemelerin

insanı konu alan kısmına portre denir. Portrede insanın dış özellikleri ya da iç özellikleri yani karakteri ele alınabilir. Bazen ikisi de bir parçada iç içe olabilir.

"Kapıda yaşlı bir adam belirdi. Üzerinde biraz eski, açık mavi bir takım elbise vardı. Ceketin üst cebinde üçgen şeklinde kıvrılmış mendil, kravatıyla aynı renkteydi. Yer yer ağarmış saçlarını sol tarafa yatırmış, hâlâ siyahlığını koruyan bıyıklarını üst dudağının üzerini kapatacak şekilde bırakmış. Ayağında yıllar önce gençlerin oldukça rağbet ettiği ucu sivri ucu küt biçimli ayakkabılar vardı."

Betimleyici Anlatımın Özellikleri:

- Betimlemeler açıklayıcı ve sanatsal betimleme olmak üzere ikiye ayrılır.
- Kişinin iç dünyasını anlatan betimlemelere tahlil(ruhsal portre) denir.
- Kişinin dış görünüşünü anlatan betimlemelere simgesel betimleme denir.
- Roman, hikâye, tiyatro, gezi yazısı, Şiir gibi türlerde

kullanılır.

- Kelimenin yan ve mecaz anlamlarına yer verilebilir.

Betimlemeler ikiye ayrılır:

2.1.1. Sanatsal (İzlenimsel) Betimleme:

1. İzlenim kazandırmak amacıyla yazılır.
2. Değişik duyulara seslenen özel ayrıntılar üzerinde durulur.

3. Ayrıntılar sübjektif olarak verilir.

4. Amaç sanat yapmaktır.

2.1.2. Açıklayıcı Betimleme:

1. Bilgi vermek amacıyla yazılır.

2. Genel ayrıntılar üzerinde durulur.

3. Ayrıntılar objektif (olduğu gibi)olarak verilir.

4. Amaç sanat yapmak için değil, bir konu hakkında bilgi vermektir.

5. Değişik duylara seslenen özel ayrıntılar üzerinde durulmaz.

6. Betimlenecek varlığa kişisel duygu ve düşünceler katılmaz.

2.2. Sıfat (Ön Ad)

İsimleri niteleyen ya da belirten sözcüklere sıfat denir. Sıfatların varlığı isimlere bağlıdır. Bu nedenle sıfatlar tek başına kullanılamaz. Bu açıdan sıfatlar tamlama olarak karşımıza çıkar.

"*Güzel kitapları hemen alırım.*" cümlesinde "güzel" sözcüğü "kitap" isminin özelliğini belirten bir sıfattır. Burada "kitap" isminden önce gelerek onun özelliğini belirtmiş ve sıfat olmuştur. Bu nedenle bir sözcük yalnız başına sıfat olamaz. Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi mutlaka bir isimle kullanılır. Sıfatlar kendi içinde niteleme ve belirtme sıfatları olmak üzere ikiye ayrılır.

2.2.1. Niteleme Sıfatları

Varlıkların yapısal özelliklerini ortaya koyan sıfatlardır. Niteleme sıfatları isimlerin nasıl olduğunu bildirir ve isme sorulan "nasıl" sorusuna cevap verir. "*Kimsesiz çocuklara yardım edelim.*" cümleindeki "kimsesiz" sözcüğü, "çocuklar"ın özelliğini belirtmektedir. Bu cümlede "çocuklar" ismine "nasıl" sorusunu sordüğümüzde "kimsesiz" cevabını almaktayız.

"*Siyah gözlükler sana yakışmış.*"
cümlesinde "siyah" sözcüğü

gözlüğün yapısal özelliğini anlatan bir sıfattır. *Nasıl gözlük? Siyah gözlük.* Görüldüğü gibi isme sorulan "nasıl" sorusuna cevap veriyor. Adlaşmış Sıfat Bazen kişinin tam olarak bilinmediği ya da niteliğinin vurgulanmak istendiği durumlarda isim söylenmeyip sıfat, ismin yerine geçirilebilir. Bu tür sözcüklere adlaşmış sıfat denir. Adlaşmış sıfatlar niteleme sıfatlarıyla yapılır.

"*Akıllı insanlar kendine güvenir.*"

cümlesinde niteleme sıfatı olan "akıllı" sözcüğü,

"*Akıllılar kendine güvenir.*"

Cümlesinde "insanlar" isminin düşmesiyle adlaşmış sıfat olmuştur.

2.2.2. Belirtme Sıfatları

Varlıkların diğer varlıklarla ilgileri sonucunda aldığı özellikleri belirten sıfatlardır. Belirtme sıfatları varlıkların geçici özelliklerini belirtir. Belirtme sıfatları kendi arasında dört gruba ayrılır.

2.2.2.1. İşaret Sıfatı

Varlıkların bulunduğu yerleri gösteren sıfatlara işaret sıfatı denir. Bu sıfatlar, söyleyen kişinin, sözünü ettiği nesneye uzaklığına göre değişir. *"Bu kitabı ben aldım."* cümlesinde yakındaki kitabı, *"Şu kitabı verir misin?"* cümlesinde biraz uzaktaki kitabı, *"O kitabı getirir misin?"* cümlesinde çok uzakta olan ya da, sözü edilen kitabı işaret etme anlamı vardır. Yukarıdaki cümlelerde bulunan "bu, şu, ve o" sözcükleri işaret sıfatıdır. İşaret sıfatları, isme "hangi" sorusunun sorulmasıyla bulunur. *Hangi kitap? Bu kitap.*

2.2.2.2. Sayı Sıfatları

İsimlerin sayısal özelliklerini bildiren sıfatlara sayı sıfatı denir. Sayı sıfatları kendi içinde dörde ayrılır:

2.2.2.2.1. Asıl sayı sıfatları

İsimlerin sayılarını kesin olarak belirten sıfatlara asıl sayı sıfatı denir.

"Üç arkadaş geziye çıktık."

"İzmir'de on gün kalacaktık."

"Bu çantayı ancak iki kişi taşıyabilir."

2.2.2.2.2. Sıra sayı sıfatı

Varlıkların sırasını bildiren sıfatlara sıra sayı sıfatı denir. Sıra sayı sıfatları isimlere gelen "-ıncı, -inci" ekleri ile yapılır. *"Biz beşinci katta oturuyoruz."* *"Buradaki birinci günüm iyi geçmişti."*

2.2.2.2.3. Üleştirme sayı sıfatı

İsimlerin eşit paylara ayrılmış olduğunu belirten sıfatlara üleştirme sayı sıfatı denir. Bu sıfatlar isimlere getirilen "-ar, -er" eki ile oluşturulur. *"Öğrencilere ikişer kitap verildi."* *"Her komşuda yarımşar saat kaldık."*

2.2.2.2.4. Kesir sayı sıfatı

İsimleri kesirli olarak belirten sıfatlardır. *"Bu işte yüzde yirmi kâr var."* *"Yarım kilo kıyma yeter."*

2.2.2.3. Belgisiz Sıfat

İsimlerin sayı bakımından belirsizliklerini ifade eden sıfatlara belgisiz sıfat denir. *Bazı işlerde acele edilmeli. Birkaç arkadaş dışarıda bekliyor. Hiçbir emek boşa gitmez. Bütün öğrencileri bahçeye çıkarmışlar. "Her konuda bilgi sahibi olamayız."* *"Bir gün yine karşılaşırız."* cümlelerinde altı çizili sözcükler belgisiz sıfatlardır. Bu sözcükler, isimleri sayıca belirtmişler, ama onların ne kadar olduğunu belirtmemişler.

2.2.2.4. Soru Sıfatı

İsimlerin niteliğini, herhangi bir özelliğini soru yolu ile bildiren sıfatlardır. *“Nasıl şiirleri beğenirsiniz?”*

“Kaçar gün kaldın şehirlerde?” “Hangi konuyu işleyeceğiz?” “Kaç soru çözmeli günde?”

2.2.3. Sıfatlarda Küçültme

Sıfat olan sözcüğün anlamında küçültme ya da daralma, "- cik,-ce, (-ı)msı, (-ı)mtırak" ekleri ile yapılır. Bu eklerin getirilmesi ile oluşan sıfatlara küçültme sıfatları denir.

“Küçük bir evleri vardı.” cümlesinde "küçük" sıfattır ve kendinden sonra gelen ismin niteliğini belirtmektedir.

“Küçücük evleri vardı.” cümlesinde "-cik" eki almış "küçücük" sözcüğü de niteleme sıfatıdır. Buradaki "küçücük" sözcüğün "küçük" sözcüğünden farkı, eklendiği ismin anlamında küçültme yapmış olmasıdır.

Küçük ev - küçücük ev “Ekmek ayvasının ekşimsi bir tadı vardı.” “Üzerine mavimtırak bir ceket giymişti.”

“Masada kalınca bir kitap duruyordu.” Yukarıdaki cümlelerdeki altı çizili sözcükler küçültme sıfatıdır.

2.2.4. Sıfatlarda Pekiştirme

Sıfatlarda pekiştirme, yani anlamın kuvvetlendirilmesi iki şekilde yapılır: Sıfat olan sözcüğün ünlüye kadarki ilk hecesi alınır, daha sonra "m, p, r, s" harflerinden uygun olanı getirilir. En son da sıfat olan sözcük tekrar yazılır.

Te - r - temiz = tertemiz

"Çocuklar bembeyaz elbiseler giymişlerdi."

"Dümdüz yolda ilerliyorduk."

"Şöyle yemyeşil çimenlerin üzerine uzansam!" cümlelerinde altı çizili sözcükler pekiştirme sıfatıdır. Sıfat olan sözcüğün tekrar edilmesi ile yapılır. Örneğin "çeşit" sözcüğünü ele alalım. Bu sözcük tekrar ederek bir ismi nitelediğinde pekiştirme sıfatı olur:

"Çeşit çeşit meyveler vardı masada."

Bu cümlede altı çizili sözler pekiştirme sıfatıdır.

"Bahçede uzun uzun ağaçlar vardı."

"Derin derin ırmaklar aşarak geldik." cümlelerindeki altı çizili sözler pekiştirme sıfatıdır.

2.2.5. Sıfatlarda Derecelendirme

Sıfatlarda derecelendirme "pek, çok, daha, en..." gibi sözcüklerle yapılır.

"*Kardeşin onlardan daha akıllı biri.*" cümlesinde "daha" sözcüğü üstünlük,

"*En güzel kitap buydu.*" cümlesinde "en" sözcüğü en üstünlük, "*Çok güzel çiçekleri vardı.*" cümlesinde "çok" sözcüğü aşırılık anlamı katmıştır.

3. COŞKU VE HEYECANA BAĞLI ANLATIM – ZAMİR

3.1. Coşku ve Heyecana Bağlı (Lirik) Anlatım

İnsan duygu, düşünce ve hayallerini söz, yazı, resim gibi değişik yollarla ifade eder. Bu ifadeyi bazen anlatma, bazen gösterme, bazen de coşkuyla dile getirme şeklinde yapar. Bu anlatımlarda coşkuyla dile getirme insan hayatında önemli bir yer tutar. Çünkü insanın heyecanlarını ve coşkularını ifade etmek için düzenlenen metinlerde daha çok, coşku ve heyecana bağlı anlatım kullanılır. Coşku ve heyecana bağlı (lirik) anlatım, üzüntü, sevinç, heyecan, taşkınlık gibi temaların coşkulu bir şekilde ifade edilmesidir. Coşku ve heyecana bağlı anlatım daha çok, şiirde kullanılmıştır. Farklı sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan edebî anlatım biçimine şiir denir. Şiirin, kendine özgü bir anlatımı vardır. Şiirde dil ve imge aracılığıyla gerçeklik yeniden oluşturulur. Şiirin yoruma açık, yoğun ve özlü bir anlatımı vardır. Şiirde dil, daha çok şiirsel ve heyecana bağlı işlevde kullanılır. Çünkü şiirler daha çok, sevinç, coşku, heyecan, üzüntü, özlem gibi duyguları dile getirmek amacıyla

düzenlenir. Şiirde benzetme, kişileştirme, abartma, hatırlatma gibi söz sanatlarından, karşılaştırmalardan, çağrışım gücü yüksek sözcüklerden yararlanılarak imgeler oluşturulur. Sözcükler daha çok, yan ve mecaz anlamlarıyla kullanılır. Duygu ve çağrışım değeri olan söz ve söz öbeklerine sıkça yer verilir.

Coşku ve Heyecana Bağlı Anlatımın Özellikleri:

- Lirik anlatımda dil “heyecana bağlı işlev”de kullanılır.
- Coşku ve heyecana bağlı anlatım daha çok şiir, roman, hikâye, tiyatro türlerinde kullanılır.
- Öyküleyici anlatımda bir olay ve durumun anlatılması; betimleyici anlatımda kişi, durum ve varlıkların betimlenmesi; lirik anlatımda ise duyguların ifade edilmesi esastır.
- Coşku ve heyecana bağlı anlatımlarda kelimeler daha çok mecaz ve yan anlamda kullanılır.
- Öyküleyici anlatımlarda olay ve durumlar anlatılırken duygusal düşünceler katılmaz. Coşku ve heyecana bağlı anlatımda duygular ve içinde bulunulan ruh hali yansıtılır.

3.2. Zamir (Adıl)

İsim olmadıkları hâlde isim gibi kullanılan, isimlerin yerini tutan kelimelere zamir denir. Zamirler sözcük ve ek durumunda olmak üzere ikiye ayrılır.

3.2.1. Sözcük Hâlindeki Zamirler

Sözcük durumundaki adılar da kendi aralarında şahıs, gösterme, belgisiz ve soru olmak üzere dörde ayrılır.

3.2.1.1. Şahıs (Kişi) Zamirleri

Sadece insan isimlerinin yerini tutan zamirlerdir. Sözü söyleyenle diğerlerini ayırmada kullanılır. Üç tekil, üç de çoğul olmak üzere altı şahıs zamiri vardır. Bunlara kişi adılı da denir. Bu zamirler; “ben, sen, o, biz, siz, onlar”dır.

“Size ben yardım ederim.”

“O, sana mektup göndermiş.”

Şahıs zamirlerinin yerine kullanılabilen, ama esas olarak şahıs zamirleriyle birlikte kullanılarak cümledeki anlamı pekiştiren “kendi” zamiri vardır. Bu zamire “dönüşlülük” zamiri de denir. Dönüşlülük zamirlerinin asıl görevi anlamı pekiştirmektir.

“Bu kitabı ben yazdım.”

“Bu kitabı ben kendim yazdım.”

İki cümle arasındaki anlam derecesi açıkça görülmektedir.

3.2.1.2. İşaret (Gösterme) Zamirleri

İsimleri, yerini işaret yoluyla, göstererek tutan zamirlerdir. Gösterme adları tekil ve çoğul olarak kullanılabilir. Asıl işaret zamirleri “bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar”dır.

“Bu bana dedemden kaldı.”

“O dün kapıya bırakılmış.”

“Şunlar neden masanın üzerinde duruyor.”

“Şu senin değil mi?”

“Bunlar en sevdiğim kitaplarımdır.”

İşaret zamirleri varlıkların mesafesini belirtmek için kullanılır.

Yakında olan için: bu

Biraz uzakta olan için: Şu

En uzakta olan için: o

işaret zamirleri kullanılır.

“O ve onlar” zamirleri hem işaret hem de Şahıs zamiri olarak kullanılabilir. Bu zamirler insan isimlerinin yerine kullanılırsa Şahıs, insan dışındaki nesnelerin yerine kullanılırsa işaret zamiridir.

“O, tatilde dayısının yanına gidecek.”

“Onlar, sınıfın en çalıŐkan öğrencileridir.” cümlelerindeki altı çizili zamirler insanların yerine kullanıldığından Şahıs zamiri,

“O, okula giderken cebinden düşmüş.”

“Onlar, bayatladığı için çöpe atılacak.” cümlelerindeki altı çizili zamirler, insan dışındaki nesnelere karŐıladıđı için işaret zamiridir.

3.2.1.3. Belgisiz Zamirler

İsimlerin yerini belli belirsiz, kesin olmayacak şekilde tutan zamirlerdir. Hangi varlığın yerini tuttukları açıkça belli değildir. Bunlara belirsizlik adlı da denir. Başlıca belgisiz zamirler şunlardır:

“Bazısı, kimi, çoğu, hepsi, birkaçı, birçoğu, tümü, tamamı,

herkes, hiçbiri, biri, falan, şey ...”

“Bana her şey seni hatırlatıyor.”

“Biri bizi gözetliyor.”

“Herkes bu kitabı okusun.”

“Öğrencilerin çoğu Türkçeyi sever.”

“Kimler ödevini yapmamış.”

3.2.1.4. Soru Zamirleri

İsimlerin yerini soru yoluyla tutan zamirlerdir. Esas soru zamirleri “kim” ve “ne” dir. Bunun yanında soru bildiren diğer sözcükler de soru zamiri olarak kullanılabilir.

“Annem sana ne dedi?”

“Bu çocuk da kim?”

“Bu saate kadar nerede kaldın.”

“Şimdi nereye gidiyoruz?”

“Soruların kaçını çözmüş?”

“Bu işi kime danışalım?”

“Hanginiz bu soruyu çözecek.”

Soru zamiri olarak kullanılabilecek diğer sözcükler şunlardır:

“Nere, nereye, nerede, nereden, kime, kimde, kimden, kimi, kaç, kaçımız, hanginiz ...”

3.2.2. Ek Durumundaki Zamirler

3.2.2.1. İyelik Zamirleri

İsmlere getirilerek, onların ait olduğu kişiyi bildiren zamirlerdir.

1. tekil - m

2. tekil - n

3. tekil - ı

1. çoğul - miz

2. çoğul - niz

3. çoğul - ları

“Okulumuz ana yolun kenarındadır.”

“Annesi güzellik salonu açmış.”

Kısacası, isim tamlamalarının tamlananlarında bulunan eklere iyelik zamiri denmektedir. İyelik ekleri aynı zamanda iyelik zamiridir.

3.2.2.2. İlgî Zamiri

Cümlede daha önce geçmiş bir ismin ya da isim tamlamalarında tamlananın yerini tutan ek hâlindeki “-ki” zamiridir. Bu zamir kendinden önceki kelimeye bitişik yazılır.

“Bizim arabamız sizinkinden eski.”

“Bahçedekiler içeri girsin.”

“Üzerindeki sana çok yakışmış.” cümlesindeki altı çizili sözcüklerdeki

“-ki” eki ilgi zamiridir.

4. DESTANSI ANLATIM

4.1. Destansı (Epik) Anlatım

"Epik" kavramı Yunanca "epope" sözcüğünden türetilmiştir. Tarih öncesi dönemlerle ilgili "tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları ele alıp işleyen şiirlere epope (destan) denir. Bu tür metinlerde epik (destansı) anlatımdan yararlanır. Destanların büyük bir

bölümü yazı öncesi çağlarda oluşmuştur. Bundan dolayı destanlar sözlü verimler arasında yer alır. Hemen bütün toplumlarda destanların önemli bir yeri vardır. Destanlar, millet hayatında derin izler bırakan savaş, göç gibi önemli tarihî ve toplumsal olayların, kahramanlıkların hikâye edildiği şiirlerdir. Epik şiir türü içinde yer alan destanlarda, olağanüstü özellikleri olan kahramanların, tanrıların savaşları yanında, eski çağ insanların yaratılış konusundaki düşünceleri, milletlerin çeşitli özlemleri, hayalleri anlatılır. Destanlar, anlatma ve dinleme ihtiyacından doğmuş, sözlü gelenek içinde ağızdan ağıza aktarılarak gelişimini sürdürmüş ve sonradan yazıya geçirilmiştir.

Destanlar, bir yönüyle halk gözüyle görülüp duyulan olayların, onun hayaliyle ortaya çıkan masallaştırılmış

tarihsel metni özelliği gösterir. Destanların olağanüstü öğeler içermesi, onların bütünüyle tarihsel gerçeklerden kopuk olduğu anlamına gelmez. Olağanüstü öğeler bir kenara bırakılacak olursa destanların milletlerin tarihini aydınlatan önemli bir kaynak olduğu görülür. Türk edebiyatı, destanlar yönüyle oldukça zengindir. Bu destanlarda milletimizin duygu, düşünce, hayal ve inançlarını ve yaşamını türlü yönleriyle görmek mümkündür.

"Bu çocuk, anasının göğsünden ilk sütü emdi ve bir daha emmedi. Çiğ et, çorba ve şarap istedi. Dile gelmeye başladı. Kırk gün sonra büyüdü, yürüdü ve oynadı. Ayakları öküz ayağı gibi [kuvvetli]; beli kurt beli gibi [ince]; omuzları samur omuzu gibi; göğsü ayı vücudu gibi [kuvvetli] idi. Vücudu baştan aşağı tüylü idi. At sürüleri güder, ata biner ve av avlardı. Günlerden, gecelerden sonra yiğit oldu. (Oğuz Kağan bu defa) bir ayı yakaladı. Onu, altın kemeri ile ağaca bağladı ve gitti. Ertesi sabah, tan ağaran çağda yine geldi. Gördü ki canavar ayıyı da almış, götürmüş. (Bu defa) o ağacın dibinde kendisi durdu. Canavar gelip başı ile Oğuz'un kalkanına vurdu. Oğuz kargı ile canavarın başına vurarak onu öldürdü. Kılıçla başını keserek alıp gitti. Tekrar aynı yere geldiği zaman gördü ki bir sungur (aladoğan) canavarın içerisini (iç organlarını) yemektir. Yay ile, ok ile sunguru öldürdü, başını kesti. Ondan sonra dedi ki: "Canavar geyiği yedi, ayıyı yedi, kargım onu öldürdü. Çünkü kargım demirdendi. Canavarı sungur yedi, yay ve okum onu öldürdü. Çünkü okum bakırdandı."

Bu metin Oğuz Kağan Destanı'ndan alınmıştır. Daha önce de belirttiğimiz gibi destanda olağanüstülükler söz konusudur. Oğuz Kağan'ın, annesini bir kez emdikten sonra çiğ et ve şarap istemesi, kırk gün sonra büyüüp yürümesi gerçek yaşamda rastlanmayan olaylardır. Yine destanda o dönemde Türklerin ağırlıklı onlarla et yediklerini, demiri ve bakırı işleyip kullandıkları görülmektedir. Bütün bunlar, o dönemde Türklerin sosyal yaşamı, bilim ve uygarlıkta geldikleri düzeyi göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Destanda "ayakları öküz ayağı gibi, beli kurt beli gibi" söz gruplarında gördüğünüz gibi benzetmelerden yararlanılmıştır.

Bütün bunlar, Türklerin o dönemde yalın ve işlenmiş bir dil kullandığını gösteren ipuçlarıdır.

ÇANAKKALE ŞEHİTLERİNE

Ne hayâsızca tehaşşüd ki ufuklar kapalı!

Nerde -gösterdiği vahşetle- "Bu bir Avrupalı!"

Dedirir: Yırtıcı, his yoksulu, sırtlan kümesi.

Varsa gelmiş, açılıp mahbesi. yâhud kafesi!

Vurulmuş tertemiz alnından, uzanmış yatıyor,

Bir hilâl uğruna, yâ Rab, ne güneşler batıyor!

Ey. bu topraklar için toprağa düşmüş, asker!

Gökten ecdâd inerek öpse o pâk alını değer.

Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tevhid'i...

Bedr in arslanları ancak, bu kadar şanlı idi.

Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?

"Gömelim gel seni tarihe" desem, sığmazsın.

(Mehmet Akit Ersoy)

Mehmet Akif Ersoy bu şiirde Türk ordusunun Çanakkale Savaşlarında göstermiş olduğu olağanüstü kahramanlığını, yiğitliğini dile getirmiştir. Bu tür anlatımlara destansı (epik) anlatım adı verilir. Destansı anlatımda dil alıcıyı harekete geçirme işleviyle kullanılır. Şair, bu şiirde tarihimizde çok önemli yeri olan bir konuyu ele almıştır. O dönemde ülkemizi işgal amacıyla Çanakkale Boğazı'na dayanan Batılı devletlere kahraman ordumuzun verdiği destanımsı mücadeleyi gözler önüne sermiştir. Bu savaş denk güçler arasında olmamıştır. Türk ordusu kendisinden kat kat güçlü düşman günlerine karşı iman dolu göğsü ile bir ölüm kalım mücadelesi vermiştir. Bunun sonucunda Mehmetçik kanı pahasına yurdunu savunmuş ve düşmanlara geçit vermemiş, bunun sonucunda işgal güçleri geldikleri gibi gitmişlerdir. Şiirde, destansı bir anlatım söz konusu olmakla birlikte şair, şiirin olanaklarından yararlanmış ve anlatımını sanatlı bir dille yapmıştır. Şiir aruz ölçüsüyle yazılmış, beyitler kendi arasında uyaklanmıştır. Nerde -gösterdiği vahşetle- "Bu bir Avrupalı!" Dedirir: Yırtıcı, his yoksulu, sırtlan kümesi,

dizelerinde işgal güçleri yırtıcı, his yoksulu sırtlana benzetilmiştir. Vurulmuş tertemiz alından, uzanmış yatıyor, Bir hilâl uğruna, yâ Rab, ne güneşler batıyor!

dizelerinde "hilâl" kelimesi "bayrak", "güneş" kelimesi şehit olan "askerler" in yerine kullanılarak ad aktarması (mecaz-ı mürsel) yapılmıştır. Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tevhid'i... Bedr in arslanları ancak, bu kadar şanlı idi. dizelerinde "Bedr in arslanları" sözüyle Bedir Savaşı'na katılan Müslüman askerler hatırlatılarak telmih sanatından yararlanılmıştır.

Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?

"Gömelim gel seni tarihe" desem, sığmazsın.

dizelerinde ise şair, şehitlerimizi gösterdiği kahramanlıktan dolayı öylesine yüceltmıştır ki onları ne kabre ne de tarihe sığdırabilmiştir. Bundan dolayı bu dizelerde abartmaya başvurulmuştur.

Şiirin bütününde Türk askerinin göstermiş olduğu kahramanlığın vurgulanması nedeniyle şiirin dizeleri "Türk askerinin kahramanlığı" teması etrafında örgülenmiştir.

Epik Anlatımla Yazılan Metinlerin Özellikleri

- *Etkileyici bir niteliği vardır.*
- *Destanın türünün yiğitçe havası sezilir.*
- *Olağanüstü özelliklere sahip kişilerin etrafında gelişen olaylar anlatılır.*
- *Eylemler ön plandadır.*
- *Daha çok, tarihî konu ve kahramanlıklar ele alınır.*
- *Sürekli bir hareket söz konusudur.*

□ Sözcük yan ve mecaz anlamlarıyla kullanılabilir.

□ Anlatımda abartıya başvurulduğu görülür.

□ Destan, hikâye, roman, şiir ve tiyatro türündeki eserlerde destansı anlatımdan yararlanır.

□ Koçaklamalar, destanlar, millî marşlar ile kahramanlık şiirlerinde epik anlatıma başvurulur.

Dünya edebiyatında epik anlatımdan yararlanılarak pek çok destan ortaya çıkmıştır. "Türeyiş, Göç, Bozkurt, Oğuz Kağan, Alper Tunga, Şu, Ergenekon, Manas. Satuk Buğra Han. Cengiz Han, Ediğe" Türklerin doğal destanlarından bazılarıdır. "Nibelungen Alman, "Odysseia' Yunan, "Cid' İspanyol,

"Chanson de Roland" Fransız, "Gilgamiş" Sümer, "Kalevala" Fin, "Ramayana. Mahabarata" Hint, "İgor" Rus, "Şinto" Japon, Şehname İran destanları arasında yer alır.

Dünya edebiyatında doğal destanlar yanında yapma destanların da kaleme alındığı görülür: "Kaybolmuş Cennet" Milton, "Kurtanılmış Kudüs Tasso, Aennesis" Virgilius tarafından yazılmıştır.

Türk Edebiyatında ise Mehmet Akif Ersoy'un Çanakkale Destanı Kayıkçı Kul Mustafa'nın "Genç Osman Destanı" Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "Üç Şehitler Destanı' yapma destanlar arasında yer alır.

